

Daniel Yergin: Shattered Peace. The Origins of the Cold War and the National Security State. Londen, Andre Deutsch 1978. 526 s.

Det foreløbigt sidste skud på den amerikanske koldkrigs-litteratur, Daniel Yergins *Shattered Peace*, er blevet modtaget med begejstring både i USA og i Europa – og man forstår hvorfor: Det er en strålende skrevet bog, der gør det at læse historie – alt for ofte en pine og en pligt – til en glæde og en fornøjelse. Yergin har psykologisk indfølelse og en udpræget sans for at portrættere sine aktører. Han kan også puste nyt liv og dermed ofte et dybere perspektiv i ellers velkendte og måske i læserbevidstheden nogen nedslidte scener med nye og overraskende citater fra de tilsyneladende udtømmelige amerikanske privatarkiver. Han forstår også at bruge anekdoten, og han kan servere en pointe. *Shattered Peace* er en bog med store litterære kvaliteter og med en ny indsigt, som man godt kunne ønske fandt vej til et bredere publikum gennem en oversættelse til dansk.

Shattered Peace behandler den amerikanske politik overfor Sovjetunionen fra Yalta-aftalerne i febr. 1945 og til etableringen af den vesttyske stat i 1949 – dog mere summarisk for den sidste periodes vedkommende. For det der interesserer Yergin her er ikke så meget de enkelte øst-vest-kriser som slutstenen på det han kalder opbygningen af den nationale sikkerhedsstat, det gigantiske oprustningsprogram – psykologisk og politisk såvel som teknologisk og militært – som fik sin bureaukratiske udformning i *National Security Council*-dokumentet nr. 68, underskrevet af Truman i april 1950 – altså endnu inden engagementet i Korea.

Yergins arbejde er et stykke diplomatisk historieskrivning, der ikke lader sig tvinge i bås hverken hos de *ortodokse* eller *revisionistiske* historikere. Tværtimod demonstrerer undersøgelsen på det tydeligste at denne etikettering er forældet, og at begreberne selv er blevet til historie – nu da hovedslaget mellem den nye, radikale historikergeneration og koldkrigens konsensusopfattelse turde være færdigudkæmpet. Yergin tager selv programmatisk afstand fra begge skolers moraliseren (s. 6), og holder fremstillingen igennem en klar distance til krigsskyldsdiskussionen – en kritisk holdning der adskiller ham positivt fra J. L. Gaddis ellers så udmærkede *The United States and the Origins of the Cold War* fra 1972. *Shattered Peace* er ikke skrevet uden lidenskab, men den er uden pegefinger og forargelse, og den rummer hverken helte eller skurke.

Yergin er som sagt ikke revisionist. Han afviser Open-door-tesen med dens økonomiske determinant som hovedkraften bag den amerikanske udenrigspolitik (s. 9), og polemiserer løbende imod fremtrædende revisionister, først og fremmest Gabriel Kolko (*The Politics of War* (1968) og *The Limits of Power* (1972)). Men det er samtidig uomtvisteligt at Yergins undersøgelse ville have været utænkeligt uden revisionisternes oprydningssarbejde. Et ocean ligger således mellem det ortodokse standpunkt hos en Feis eller en Schlesinger og så Yergin i skildringen af f. eks. udenrigsminister Byrnes' atomdiplomati, når Baruchplanens atomkontrol bedømmes som helt uantageligt for Sovjet, eller når det dokumenteres hvorledes *lend and lease*-stoppet i lighed med milliard-lånet og de tyske erstatningsbetalinger klart indgik som et diplomatisk pressionsmiddel overfor Moskva. Yergin lader heller ingen tvivl om at amerikanerne i deres imperiale magtfuldkommenhed demonstrerede en fast vilje til at bøje russerne ind under den amerikanske verdensorden, og at Truman-administrationen meget bevidst forsøgte sig med en roll-back-politik overfor russerne, først og fremmest i Østeuropa – hvor Stalin måtte have gode grunde til at tro sine interesser sikret gennem aftalerne med Roosevelt og Churchill. I det tyske spørgsmål følger forfatteren J. Gimbels *The American Occupation of Germany* (1968) et langt stykke ad vejen når det gælder vurderingen af militærguvernøren Clays pragmatiske samarbejdslinje og hans løbende problemer med franskmændenes snarere

end russernes obstruktion; men han fremhæver stærkere de amerikanske initiativers anti-russiske karakter og beslutningstagernes faste vilje til at integrere Tyskland i et genrejst Europa. Marshall-planen vurderes tilsvarende som økonomisk *containment* og dens tilbud til Sovjetunionen som bluff (men modsat revisionisternes ses den ikke som primært udsprunget af bekymringen for en amerikansk depression). Om den iranske krise i 1946, der tillægges betydning som den første alvorlige øst-vestkonfrontation, hedder det at målet for Washington gjaldt olien, og at den amerikanske politik var klart ekspansiv. Endelig tillægges USA et betydeligt ansvar for den kommunistiske magtovertagelse i Tjekslovakiet i febr. 1948, fordi man gennem sin alt-eller-intet-holdning underminerede tjekkerne forsøg på at balancere. Også i vurderingen af Stalin ligger Yergin på linje med revisionisterne når han – i og for sig på det samme løse kildegrundlag – opfatter dennes udenrigspolitik som konservativ, forsigtig og afideologiseret. Således mistolkede Washington efter Yergin først Triestkonflikten i 1945 og senere den græske borgerkrig som fjernstyret fra Moskva – hvor Stalin tværtimod talte imod – men igen modsat revisionisterne opfattes krisen som førte til Truman-doktrinen i marts 1947 ikke som en kynisk manipulation – for administrationen troede faktisk på den, hævder Yergin.

I den standende diskussion om præsidentskiftets betydning for den amerikanske ruslandspolitik lægger Yergin sig klart på det standpunkt at Trumans magtovertagelse betød et brud med Roosevelt's linje. Ja, man kan sige at dette skift udtrykker et af hovedtemaerne i *Shattered Peace*. Modsat de fleste andre forskere (f. eks. senest Franz Schurmann: *The Logic of World Power* (1974)) opfatter Yergin nemlig Roosevelt som en Wilson-renegat, der havde opgivet troen på den universalistiske drøm, og hvis *Grand Design* opererede med en verden opdelt i interessesfærer og styret af en firemagtskoncert. Han mente det muligt at forhandle sig til rette med russerne når man tilgodeså deres stormagtsinteresser, og fandt denne grundopfattelse bekræftet under konferencen på Yalta i febr. 1945 – deraf begrebet *Yalta-axiomet* som udtryk for troen på det mulige i en sameksistens med Moskva. Men Yalta-axiomet var snævert knyttet til præsidentens person, og blev kun støttet af en lille gruppe præsidentrådgivere med Hopkins og Stimson i spidsen. Yalta-axiomet var uden institutionel basis, og fik med krigens gang en stadig voksende universalistisk opinion imod sig. Derfor blev Roosevelt's død en katastrofe for den geopolitiske realisme. Den nye præsident var uerfaren og dertil wilsonianer, og rådgivere med ønsket om en hårdere kurs pressede sig på (Harriman, Leahy, Grew og Churchill) – og dette i en situation hvor afslutningen på den europæiske krig og den nye a-bombe gjorde et samarbejde stadig mindre nødvendigt. Først og fremmest kom nu det stærkt antikommunistiske State Department ind fra kulden som hovedrepræsentanten for det Yergin betegner *Riga-axiomet*. Den lettiske hovedstad Riga fungerede i tyverne som udenrigstjenestens lytterpost overfor det bolchevikiske Rusland, og det var embedsmænd trænet og forment i emigrantatmosfæren her som under den nye administration blev den kolde krigs propagandister og eksekutorer. Iflg. Riga-axiomet var målet for den sovjetiske udenrigspolitik verdensrevolutionen, drivkraften altså ideologisk og kursen ekspansiv. Et forsøg på at føre appeasement overfor USSR var derfor dømt til at mislykkes; tværtimod gjaldt det om at inddæmme og isolere Sovjetunionen. George Kennan havde prædikeret denne visdom i årevis – men for døve øren. Nu blev det hans rolle med »det lange telegram« fra Moskva i febr. 1946 at skabe det intellektuelle fundament for *containment*-politikken. Yergin tillægger telegrammet en afgørende betydning for klimaskiftet – på linje med Truman-doktrinen og senere NSC-68.

Iflg. Yergin markerede Truman straks i april 1945 den hårde linje med kravet til russerne om at åbne op for Østeuropa og Balkan – men uden at han endnu accepterede Riga-axiomet. Igennem 1945 blev hans politik en pendlen mellem de to synspunkter i

et forsøg på at skabe en sammenhængende tolkning af Sovjetunionens adfærd. Hans udenrigsminister Byrnes forsøgte tilsvarende at forene Yalta- og Riga-axiomet gennem det klassiske diplomati – det er et af bogens hovedpunkter at diplomati betød noget som selvstændig virkende faktor i udviklingen (s. 8) – men måtte i Moskva i december erkende at han var blevet overhalet af opinionen, og at præsidenten nu lå entydigt fast på den antikommunistiske konsensus. Dermed var kursen givet. Byrnes opgav det hemmelige diplomati til fordel for den offentlige udhængning – praktiseret første gang under den iranske krise i marts/april 1946 og igen et par måneder senere i Tyrkiet. Riga-axiomet havde sejret. Magt erstattede diplomati. Skal den kolde krig overhovedet have et startår må det efter Yergins fremstilling være i 1946.

Men naturligvis vokser træerne ikke ind i himen. For ligeså overbevisende *Shattered Peace* er i skildringen af *hvorledes* den kolde krig brød ud, ligeså utilfredsstillende forekommer dens svar på spørgsmålet om *hvorfor*. Årsagen ligger i Yergins stærke fokusering på begivenhederne og aktørerne, og hans langt mere beskedne interesse for strukturerne bag. Det gælder f. eks. behandlingen af opinionen, der nærmest hales op af den høje hat når der er brug for den: under krigen som en bremse på Roosevelts geopolitik, og senere i 1945 som modstanden der vælter Byrnes' kompromislinje – men i begge tilfælde lige uafklaret. Det gælder også Yergins nøglebegreb, doktrinen om den nationale sikkerhedsstat, der sammen med antikommunismen tilmåles den afgørende betydning for koldkrigens udvikling – men også her uden at vi når ind til benet. Efter Yergin bør sikkerhedsstatens baggrund søges i den omdefinering af de amerikanske sikkerhedsinteresser til at gælde hele kloden, der fandt sted under og efter verdenskrigen, og hvis forudsætninger han igen vil finde i et videre kompleks af såvel systembetingede som indrepolitiske og teknologiske faktorer. Som den ene faktor opregnes den amerikanske missionsiver for udbredelsen af *the American Way of Life*, men uden at dette begreb andet end overfladisk polemiserende sættes i relation til det centrale spørgsmål om forholdet mellem udenrigspolitikken og den amerikanske kapitalisme. En anden faktor finder Yergin i eksistenskampen mellem værnene om forsvarsbevillingerne, herunder slagsmålet om det nye a-våben – som her for første gang ses fremlagt og integreret i en bredere fremstilling. Yergin understreger den selvforstærkende virkning som lå i det militære establishments behov for et fjendebillede, d.v.s. Sovjetunionen, og han tilnærmer sig et vigtigt kapitel i *new left*-historikeres syn på det militær-industrielle kompleks – men igen uden at rustningsinteresserne drøftes i et videre samfundsperspektiv. Han konstaterer kun kort at den amerikanske sikkerhedsstat har sin ækvivalent i den sovjetiske – og mener dermed at have lukket munden på Kolko og ligesindede. Men det er da ikke nogen argumentation der rækker!

Yergin lader ingen tvivl om at udbygningen af den nationale sikkerhedsstat har en klar expansiv karakter, men fremhæver samtidig at den i Washington blev opfattet som ligeså klart defensiv. Han nævner i en note (s. 450) gamle Charles Beards syn på de nationale sikkerhedsinteresser (i *The Idea of National Interests*) som et blot og bart påskud for amerikansk expansion, og altså kun udtryk for *particular* og ikke for *general interests*. Det er paradoksalt at måtte konkludere at en så væsentlig bog som *Shattered Peace* kun har meget lidt at bidrage til en så vigtig diskussion.

Hans Kirchhoff

Hubert H. Humphrey: *The Education of a Public Man. My Life and Politics*. New York, Doubleday 1976. 513 s.

Amerikanske politikermemoirer er sjældent spændende læsning; de er heroiserende, bæ-